

JERZY KOWALEWSKI

GLOTTODYDAKTYKA POLONISTYCZNA:
INTEGRACJA POLONISTYKI ZAGRANICZNEJ
Z PRAKTYKĄ SZKOLNĄ
– PRZYKŁAD UKRAINY

1. W JAKI SPOSÓB UKRAIŃSKIE POLONISTYKI
SĄ SPRZĘŻONE ZE SZKOLNICTWEM POLSKIM
NA UKRAINIE?

Wydawać by się mogło – na zasadzie analogii – że sprzężenie polega na przygotowywaniu kadry nauczycielskiej z jednej strony, a na możliwości kariery naukowej dla nauczycieli z drugiej strony. Tymczasem polonistyki ukraińskie raczej nie przygotowują kadry nauczycielskiej, a można odnotować jedynie sporadyczne przypadki karier naukowych nauczycieli.

Przez polonistykę ukraińską należy rozumieć takie studia (stacjonarne, zaoczne lub podyplomowe), które kończą się uzyskaniem przez absolwenta dyplomu z adnotacją, że studia polonistyczne ukończył. Przyjęcie takiej definicji skutkuje następującym obrazem ukraińskich polonistyk¹:

Dr JERZY KOWALEWSKI – konsultant, Katedra Filologii Polskiej Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie; e-mail: kowalewskijerzy@wp.pl

¹ Poniższa tabela została przygotowana na podstawie badań własnych, wykonanych w ramach projektu *Koordinacja i wsparcie wyższego kształcenia polonijnego na Ukrainie* w roku akademickim 2015/2016, uzupełniona przez źródła. Porządek alfabetyczny.

Miasto, uniwersytet	Polonistyka w strukturze uniwersytetu	Informacje dodatkowe
1	2	3
Charków – Charkowski Narodowy Uniwersytet im. W. N. Karazina	Wydział Filologiczny, Katedra Języka Ukraińskiego	Pierwszy rok działania polonistyki. Liczba studentów (bakalaureat): 14.
Chersoń – Państwowy Uniwersytet Chersoński	Wydział Historyczny, Katedra Języków Słowiańskich, specjalizacja: język polski na filologii angielskiej	Od 2003. Dyplom: filolog, nauczyciel języka angielskiego i literatury (magister lub specjalista). W suplemencie do dyplomu zaznacza się, że mają prawo do nauczania języka polskiego. Liczba studentów: 83. Studia pięcioletnie. Też jako przedmiot w Instytucie Języków Obcych (od 2004). Działa Ośrodek Języka i Kultury Polskiej. (Gulczyn, 2009).
Chmielnicki – Chmielnicki Uniwersytet Narodowy	Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny, Katedra Filologii Słowiańskich, kierunek: translatoryka język polski/język rosyjski	Dyplom: tłumacz z języka polskiego i rosyjskiego. Liczba studentów (bakalaureat): 72.
Czerkasy – Narodowy Uniwersytet im. B. Chmielnickiego	Katedra Teorii i Praktyki Przekładu, kierunek: ukraińsko-rosyjski przekład z drugim językiem polskim, specjalność: przekład języków słowiańskich	Rok powstania: 2002. Dyplom: tłumacz z języka rosyjskiego i polskiego, nauczyciel języka rosyjskiego i polskiego. Liczba studentów: 34. (Radyszewskij, 2010: 124)
Drohobycz – Uniwersytet Pedagogiczny im. I. Franki	1. Instytut Języków Obcych, kierunek: język angielski i język polski. 2. Wydział Filologiczny, Katedra Języków Słowiańskich, specjalizacja język polski i literatura ukraińska oraz język polski i literatura polska. 3. Studia podyplomowe: nauczyciel języka polskiego	Liczba studentów: 137. Rok powstania: 1992. Liczba studentów: 21. (Popadynec, Hrabińska, 2009). Liczba studentów: 64.
Iwano-Frankiwsk – Narodowy Uniwersytet Przykarpcki im. W. Stefanyka	Instytut Filologii, Katedra Języków Słowiańskich, specjalizacja: język polski i literatura polska	Rok powstania: 1993. Liczba studentów: 137. Od lat 70. XX w. funkcjonowało kółko polonistyczne. Istnieje Centrum Polonistyczne (2001) – m.in. kursy, coroczny konkurs ortograficzny. (Lesiuk, 2009).
Kamieniec Podolski – Ukraiński Uniwersytet Państwowy im. I. Ohienki	Wydział Filologii Obcej, kierunek: filologia polska	Od 2015. Wcześniej była filologia polska od 2002 do 2009. Studia połączone były z filologią angielską i specjalizacją pedagogiczną: dyplom – nauczyciel języka angielskiego i polskiego oraz literatury światowej. Obecnie studia 4-letnie (bakalaureat). Język polski jest też jako drugi na filologii angielskiej, niemieckiej. Liczba studentów: 12. (Liczkiewicz, 2007).
Kijów – Państwowy Uniwersytet im. T. Szewczeni	Instytut Filologii, Katedra Polonistyki	Rok powstania: 2000. Od 1994 – coroczny nabór na studia polonistyczne (wcześniej co dwa lata). 1998 – powołanie studiów magisterskich dla specjalności polonistycznej. Dyplom: nauczyciel/wykładowca języka polskiego i języka ukraińskiego. Liczba studentów: 75. (Radyszewskij, 200; Dowzok, 2009).
Kijów – Kijowski Uniwersytet im. B. Gynczeni	Instytut Humanistyczny, Katedra Języka Angielskiego, specjalizacja: język polski na filologii angielskiej	Dyplom (planowany): filolog angielski z językiem polskim. Liczba studentów: 72. Obecnie kontynuowany jest III rok studiów.

1	2	3
Kijów – Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M. Drogomanowa	Wydział Języków Obcych, kierunek: język angielski i język polski	Wcześniej (od 1999 r.) istniała specjalność: język rosyjski i polski oraz literatura obca. Dyplom (planowany): filolog angielski z językiem polskim. Liczba studentów: 36. Obecnie kontynuowany jest III rok studiów. (Radyszewskij, 2010: 67).
Lwów – Narodowy Uniwersytet im. I. Franki	Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Polskiej	Rok powstania: 2004 (z Katedry Filologii Słowiańskiej). Status filologii obcej. Dyplom: język polski i język ukraiński (II specjalizacja). Liczba studentów: studia dzienne 142, zaoczne – 51. (Kozycyjk, 2009; Krawczuk, 2009).
Łuck – Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy im. Ł. Ukrainki	1. Instytut Filologii i Dziennikarstwa, Katedra Filologii Słowiańskich, specjalność: język polski i literatura polska. 2. Wydział Stosunków Międzynarodowych, Katedra Języków Obcych, specjalność: tłumacz języka polskiego	Rok powstania: 2006. Dyplom: specjalista/magister: język polski i literatura polska oraz język angielski. Liczba studentów: 90. Działa Instytut Polski, wydawane jest czasopismo naukowe „Ukraina i Polska: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość” (serie: filologia, politologia, historia). (Mokłycia, 2009).
Mariupol – Mariupolski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny	Fakultet Filologiczny, Katedra Filologii Rosyjskiej, specjalność: przekład język ukraiński/rosyjski/polski	Od 2001. W 2010 powstało Centrum Kultury Polskiej. (Radyszewskij, 2010: 138).
Odessa – Odeski Uniwersytet Narodowy im. I.I. Miecznikowa	Wydział Filologiczny Katedra Języków Obcych i Słowiańskich, specjalizacja: język polski na filologii ukraińskiej i angielskiej	Dyscyplina fakultatywna od 1968 roku w Katedrze Ogólnego i Słowiańskiego Językoznawstwa. Od 2003 r. specjalizacja. Od początku nastawienie komunikacyjne. Od 2007 istnieje gabinet języka polskiego. Dyplom (tylko magisterski): filolog ukraiński, rosyjski, literatura obca i język polski. Liczba studentów: 50. (Radyszewskij, 2010: 136, 137).
Równe – Uniwersytet Sławistyczny w Kijowie (filia)	Instytut Słowianoznawstwa, Wydział Humanistyczny, Katedra Polonistyki.	Od 2006 w ramach Katedry Języków Słowiańskich. Studia dzienne i zaoczne (teoretycznie), dyplom „specjalisty (język polski i język angielski co drugi rok, z czeskim) filologii o specjalności wykładowcy języków obcych i literatury obcej oraz tłumacz”. Liczba studentów: studia dzienne – 22. (Sowtys, 2009).

Absolwenci tych polonistyk podejmują potem pracę m.in. w szkolnictwie w ramach:

- szkół ukraińskich – prowadzą zajęcia w ramach fakultetów i drugiego języka obcego;
- tzw. szkół sobotnio-niedzielnych;
- prywatnych szkół językowych.

Niezależnie od tego udzielają korepetycji. Często też łączą swoje działania, będąc zarazem nauczycielem w strukturach społecznych, prywatnych i publicznych. Niestety, na tym zasadniczo sprzężenie to się kończy. Absolwenci po ukończeniu studiów nie są objęci dalszą opieką ani żadną formą monitoringu karier. Czy dany stan rzeczy można zmienić? Poniżej przedstawiono

schemat wzajemnych zależności w optymalnym – zdaniem autora – sprzężeniu szkolnictwa wyższego i średniego (V-XI klasa).

Fundacje realizujące projekty finansowane przez Senat RP	Ambasada RP/konsulaty/ <i>stali konsultanci – doradcy metodyczni</i>		Instytucje polskie i polsko-ukraińskie/ukraińsko-polskie promujące kulturę polską za granicą, np. instytuty polskie
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	<i>Centrum Polonistyczne dla szkolnictwa wyższego</i>		Ministerstwo Nauki i Oświaty Ukrainy
Ośrodki glottodydaktyki polonistycznej poza Polską: Zachód			Ośrodki glottodydaktyki polonistycznej poza Polską: Wschód
Ośrodki glottodydaktyki polonistycznej w Polsce	Polonistyki na Ukrainie	Lektoraty	[Ośrodki glottodydaktyki ukraińskiej]
	Polonistyczne studia zaoczne	Polonistyczne studia podyplomowe	
Ministerstwo Edukacji Narodowej	<i>Centrum Metodyczne w Drohobyczu</i> <i>Centrum Metodyczne – filie</i>		Ministerstwo Nauki i Oświaty Ukrainy
	Szkolnictwo polskie: niezależne od systemu oświaty Ukrainy lub związane tylko formalnie	Szkolnictwo polskojęzyczne (język polski jako obcy) w systemie oświaty Ukrainy	

W systemie tym chodzi o spójność działań i drożność karier – dla ucznia: od przedszkola do doktoratu (na Ukrainie lub w Polsce albo częściowo na Ukrainie, częściowo w Polsce), dla nauczyciela: możliwość uzyskiwania stopni naukowych (na Ukrainie i w Polsce), dla pracowników naukowych: możliwość działania na wspólnym obszarze naukowym (na Ukrainie i w Polsce), np. w zakresie udziału w projektach, składania wniosków projektowych w Polsce, zasiadania w radach naukowych w Polsce. Brakuje zaledwie kilku elementów (zaznaczono je kursywą), by całość osiągnęła spójność. Jednak ten brak powoduje konkretne trudności w codziennym życiu szkolnym. I tak – idąc od dołu tabeli – brak filii Centrum Metodycznego powoduje, że dostęp do obecnego (jedyne) Centrum Metodycznego w Drohobyczu jest znacznie ograniczony choćby ze względu na obszar Ukrainy. Sama filia powinna skupiać się na działaniach doraźnych: wsparcia metodycznego i dydaktycznego, dystrybucji pomocy dydaktycznych (za darmo i tanie, dotowane książki). Byłoby to miejsce przyjazne dla każdego nauczyciela w danym regionie, gdzie odbywałyby się konkursy, olimpiady, testy i egzaminy szkolne, a jednocześnie źródło karier dla uzdolnionej młodzieży, np. w zakresie organizacji kursów specjalistycznych, rozwijania zainteresowań, prób poszukiwań badawczych o charakterze utrwalania szeroko rozumianej polskości na Ukrainie. Powinny to być kuźnie talentów i przyszłej propolskiej inteligencji w regionie. W praktycznym działaniu byłyby to miejsca otwarte w dosłownym znaczeniu, znajdujące się w centrach geograficznych regionów, gdzie zawsze czekałby metodyk,

nowoczesna biblioteka, tania księgarnia i dobra kawa. Swoje miejsce w filiach miałyby zarówno niezależne szkolnictwo polskie, jak i polskojęzyczne szkolnictwo ukraińskie. Filie powinny być ściśle powiązane z konsulem na danym terenie i konsultantem metodycznym przy konsulacie – sama siedziba konsultanta mogłaby być właśnie w każdej z filii². Samo główne centrum metodyczne miałyby zadania nieco inne – bardziej ogólne: byłoby przełożeniem pomiędzy strukturami państwa ukraińskiego i polskiego, oświatą wyższą na Ukrainie (*de facto* polonistykami!) i szkolnictwem średnim.

Analogicznie do głównego centrum metodycznego powinien powstać ośrodek koordynujący szkolnictwo wyższe – oczywiście, przy poszanowaniu autonomii poszczególnych ośrodków naukowych (polonistyki) i dydaktycznych (lektoraty). Chodziłoby tu raczej o powstanie wspólnej płaszczyzny działań, przestrzeni współpracy niż o jakikolwiek system kontroli. Miejsce to powinno jednak mieć charakter prawny, gdyż obecnie brakuje instytucji, która umożliwiłaby przepływ między Polską a Ukrainą, np. potencjału badawczego, informacji naukowej. W interesie Polski jest zagospodarowanie tego potencjału, przede wszystkim zebranie dotychczasowych osiągnięć naukowych poszczególnych ośrodków na Ukrainie (oraz badaczy indywidualnych) oraz skoordynowanie kolejnych badań, np. w ramach międzynarodowych projektów. Wiąże się to ze wsparciem stypendialnym dla tych naukowców, którzy chcą zająć się polskością na Ukrainie. Konieczne jest powstanie serii wydawniczej, może warto się zastanowić nad powołaniem naukowego pisma? Ukraińskie osiągnięcia naukowe powinny być transponowane do Polski i na konferencje międzynarodowe. Ważne jest wsparcie udziału w tych konferencjach, druku w polskich czasopiśmie naukowych. Trzeba stworzyć stały i stabilny system pomocy dla studentów polskiego pochodzenia, w tym studiów podyplomowych i zaocznych. Każdy naukowiec zajmujący się polskością powinien liczyć na wsparcie – i ten z wiodącej polonistyki (lub ośrodka polonistycznego), i ten ambitnie prowadzący lektorat, i nauczyciel ze szkoły średniej, prowadzący badania na własną rękę, i student piszący ambitne i sensowne prace roczne, dyplomowe, magisterskie, i wreszcie pasjonaci niezwiązani z żadną instytucją. Wszyscy oni powinni mieć prawo zaistnienia w Polsce: od konferencji do możliwości uzyskania stopnia naukowego (w tym habilitacji), a nawet tytułu profesorskiego bez względu na posiadany paszport i miejsce

² Instytucja takiego konsultanta („doradcy metodycznego”) została przewidziana w *Programie rozwoju oświaty polskiej za granicą i oświaty polonijnej na lata 2009-2011*. Miał on być „zatrudniony” w polskich placówkach dyplomatycznych do końca III kwartału 2011 roku (Program, 2009: 48).

pracy. Krzywdzące wydaje się traktowanie polonistów zagranicznych jako polonistów drugiej kategorii – w wielu wypadkach ich badania w pełni dorównują i mogą twórczo uzupełniać, a nawet być lepszymi od tych prowadzonych w Polsce (np. badania dialektologiczne, komparatystyczne, archiwiściyczne, socjologiczne). Jaskółką działań w tym kierunku jest finansowanie od 2015 r. przez MSZ, a następnie Senat RP projektu Fundacji „Wolność i Demokracja” *Koordinacja i wsparcie wyższego kształcenia polonistycznego na Ukrainie*. Zasadniczą ideą projektu jest integracja ośrodków polonistycznych w zakresie badań naukowych, publikacji, programów nauczania – przede wszystkim metodyki nauczania języka polskiego. Nie mniej ważna jest bezpośrednia pomoc materialna (sprzęt multimedialny, remont sal, dofinansowanie publikacji, bieżącej działalności polonistyk, konferencji naukowych i in.). Udało się uzyskać kilka wymiernych efektów:

- w ramach konkursu stypendialnego dla młodych naukowców udało się zebrać aktywną grupę kilkudziesięciu badaczy szeroko rozumianej polskości z różnych ośrodków akademickich. Coroczne spotkania stypendystów przyjęły nazwę Biesiady Polonistycznej i mają charakter naukowy, ale też są świętem ukraińskich polonistyk oraz płaszczyzną integracji z naukowcami z Polski i innych polonistyk zagranicznych;

- zbierane są i uaktualnione dane na temat polonistyk i innych form wyższego kształcenia polonistycznego oraz opracowywana bibliografia prac polonistycznych, powstałych w tych ośrodkach od 1990 r. (zob. <http://platforma.dobrychpraktyk.wid.org.pl/wp-content/uploads/2016/12/bibliografia-z-ukrainy.pdf> [dostęp: 10.01.2018]).

- opracowano mapę potrzeb poszczególnych ośrodków. Potrzeby te są bardzo różne i zmienne jak ogólnie sytuacja społeczno-polityczna na Ukrainie. O ile na początku projektu (2015) na plan pierwszy wysuwała się konieczność wsparcia finansowego prowadzonych badań – po ich wcześniejszej koordynacji (m.in. w ramach wspólnych projektów między ośrodkami), możliwość uczestnictwa w konferencjach naukowych na Ukrainie i w Polsce (oraz na polonistykach zagranicznych w innych krajach), publikacji w czasopiśmie naukowych i finansowanie publikacji, o tyle dziś (2019) palące wydaje się utrzymanie istnienia mniejszych ośrodków ze względu na znaczne ograniczenie miejsc bezpłatnych na I roku studiów, niż demograficzny oraz ogólnie zaznaczająca się już tendencja mniejszej atrakcyjności studiów polonistycznych. Obok braku studentów występuje też brak kadry profesorskiej. W odpowiedzi na te problemy opracowano program uatrakcyjnienia studiów (finansowanie I roku studiów, stypen-

dia, szkoły letnie, konkursy, bezpłatne egzaminy certyfikatowe) oraz program wizyt profesorskich;

- za niezwykle udaną uznano ideę systemowej pomocy w wydawaniu prac naukowych oraz dystrybucji książek już wydanych, a zalegających w poszczególnych ośrodkach;

- realizowany jest program pomocy finansowej dla polonistyk, pracowników naukowych i studentów polskiego pochodzenia (kursy certyfikatowe z jpjo, stypendia – rozdano kilkaset stypendiów). Od roku 2019 planowane jest rozszerzenie pomocy na absolwentów polonistyk z lat poprzednich;

- określono plan działań na następne lata funkcjonowania projektu. Obok kontynuacji pojawi się nowe duże działanie – powstanie ośrodków metodycznych dla szkół ukraińskich, w których nauczany jest jpjo. Ośrodki te będą funkcjonować na polonistykach, a szkoły będą wspierane przez konsulaty RP. Pierwszy taki ośrodek powstanie na polonistyce łuckiej.

Realizacja tego programu pomoże w dojściu do przedstawionego powyżej – pożądanego – systemu edukacyjnego.

2. WYZWANIA STOJĄCE PRZED POLONISTYKAMI UKRAIŃSKIMI

Na podstawie badań szkół sobotnich w ramach programu *Biało-czerwone ABC. Program wspierania oświaty polskiej na Ukrainie* można stwierdzić, że obecnie prowadzone tam nauczanie języka polskiego jako obcego (dalej jpjo) ma z glottodydaktyką niewiele wspólnego. Świadczą też o tym programy nauczania, w których dominuje nacisk na opis świata, a komunikacja językowa ma charakter marginalny; efekty konkursów, w których badano zdolności komunikacyjne absolwentów szkół sobotnich; testy Ogólnoukraińskiej Olimpiady Języka Polskiego dla szkół ukraińskich uczących jpjo – „wolne” od wymagań komunikacyjnych. Dzieje się tak głównie dlatego, że nauczyciele – absolwenci polonistyki – nie są przygotowywani do nauczania metodą komunikacyjną, a sama metodyka nauczania języka polskiego zajmuje na studiach polonistycznych pozycję marginalną:

Polonistyka	Zajęcia z metodyki nauczania języka polskiego jako obcego (według aktualnych planów, od roku akademickiego 2015/2016)
Charków	Jeszcze nie dotyczy.
Chersoń	Nie ma metodyki.

Drohobycz (1)	Na IV roku 16 godzin zajęć.
Drohobycz (2)	Na III roku 25 godzin zajęć.
Drohobycz (3)	Na II roku 18 godzin zajęć.
Iwano-Frankiwnsk	Na III roku: 36 godzin wykładów i 30 godzin zajęć praktycznych.
Kamieniec Podolski	Jeszcze nie dotyczy.
Kijów (1)	Na IV roku: 17 godzin wykładów. Na V roku: 10 godzin wykładów i 8 godzin ćwiczeń.
Kijów (2)	Nie ma.
Kijów (3)	Na III i IV roku po 30 godzin zajęć (planowane).
Lwów	Studia dzienne: na IV roku 28 godzin wykładów. Studia zaoczne: na IV roku 6 godzin wykładów, na V roku 22 godzin wykładów (studia magisterskie) lub 18 godzin wykładów (studia specjalistyczne) i 8 godzin zajęć praktycznych.
Odessa	Na IV roku: 6 godzin wykładów, 16 godzin zajęć praktycznych.
Równe	Na IV roku 53 godzin zajęć.

Dlatego też przeprowadzono wspomniane wyżej kursy metodyczne na wszystkich ukraińskich polonistykach. Są to jednak działania doraźne. Kluczowe byłoby przebudowanie planów nauczania na polonistykach tak, by metodyka miała swoje stałe miejsce, i to już na etapie bakalaureatu, a nie dopiero studiów magisterskich. Ponadto istnieje potrzeba ujednoczenia programów nauczania metodyki oraz wcześniejszego przygotowania kadry. Pozostaje pytanie, jak zachęcić wszystkie polonistyki do przyjęcia tego programu i jak zmotywować wykładowców do pracy z nim zgodnej. To polonistyki powinny być zacznem nowoczesnego, atrakcyjnego i skutecznego nauczania języka polskiego. Poloniści powinni być obecni w strukturach szkolnictwa na danym terenie – przede wszystkim w miejscowych kuratoriach oświaty, biorąc czynny udział w pracach nad np. układaniem testów konkursów, olimpiad. Powinni zasiadać w komisjach konkursów, prowadzić warsztaty dla nauczycieli (szukając przy okazji utalentowanych nauczycieli, którzy chcieliby kształcić się dalej, pisać prace doktorskie itd.). To poloniści powinni opiniować i recenzować powstające materiały, np. testy, zalecenia metodyczne, propozycje podręczników.

3. GLOBALNA SIEĆ POLONISTYK

Polonistyki ukraińskie są znaczącą częścią sieci polonistyk zagranicznych choćby z racji ogromnego zainteresowania językiem polskim na Ukrainie. Oczywiście, nie mogą z tego tytułu liczyć na jakieś specjalne traktowanie, ale

może warto by się zastanowić, czy Polska – jako państwo – nie powinna dostrzec tego bogactwa, do którego – co też warto zauważyć – przyczyniła się w niewielkim stopniu (w porównaniu do działań na rzecz szkolnictwa polonijnego na Ukrainie) dotychczasowa instytucjonalna pomoc dla ukraińskich polonistyk to:

- wysyłanie lektorów na Ukrainę. Wraz z lektorem pomoc w zakresie zakupu książek, miejsca dla najlepszych studentów w ramach wakacyjnych szkół letnich;
- zakup książek, sprzętu technicznego, mebli (m.in. Fundacja „Semper Polonia”, „Wspólnota Polska”, „Pomoc Polakom na Wschodzie”);
- wsparcie pojedynczych naukowców w udziale w konferencjach naukowych w Polsce (zwolnienie z opłat, stypendia);
- staże, stypendia, wymiana międzynarodowa.
- wspomniany wyżej projekt *Koordinacja i wsparcie wyższego kształcenia polonistycznego na Ukrainie* (od 2015 r.).

Brakuje jednak systemu stałej współpracy na zasadzie partnerstwa, wszak polonistyk ukraińskich też mogą coś dać, np. możliwość praktyk dla polskich studentów specjalności jpjo. Nie ma w Polsce, w żadnym ośrodku, studiów przygotowujących do pracy na Wschodzie na zasadach kształcenia międzykulturowego. Chodzi też o rzeczy wymierne, jak np. zrównanie w prawach polonistów zagranicznych (też ukraińskich) z polonistami w Polsce, np. możliwość habilitacji na polskich uczelniach, zasiadania w radach, składania wniosków badawczych, pracy w zespołach badawczych w „zaprzyjaźnionych” jednostkach, zatrudnienie w Polsce (na zasadach bezpłatnego wolontariatu) – i nie jest to skończona lista pomysłów. Polonistyk ukraińskie powinny też aktywnie działać w ramach programów tylko dla polonistyk zagranicznych, obecnie praktycznie nie ma żadnych kontaktów (poza prywatnymi poszczególnymi naukowcami) z polonistykami sąsiadów – na Białorusi, Litwie, Słowacji, Węgrzech, w Rumunii, Mołdawii, Rosji.

4. CZYM POWINNA BYĆ POLONISTYKA ZAGRANICZNA, W TYM UKRAIŃSKA?

Pozostaje jeszcze otwarta kwestia całościowego kształcenia polonistycznego, bo przecież nie wszyscy będą nauczycielami. Obecnie na żadnej polonistyce ukraińskiej nie ma możliwości zdobycia wykształcenia polonistycznego, porównywalnego z polonistyką krajową.

Nie ma możliwości przekazania i przyswojenia chociażby krajowej listy lektur ze wszystkich epok, zapoznania się po polsku z teorią literatury. Możliwe jest jednak – jak dowodzi przykład polonistyki lwowskiej – opanowanie językoznawstwa (gramatyki historycznej, opisowej, teorii języka) na takim samym, jeśli nie wyższym poziomie. Pomoże w tym studentom na Ukrainie znajomość innych języków słowiańskich, jeśli szansa ta zostanie wykorzystana. Zważywszy, że polonistyka ukraińska przygotowuje też do roli tłumacza, uczy redagować teksty urzędowe, prowadzi kurs polskiej kultury, a najczęściej jest połączona z ukrainistyką lub anglistyką, teoretycznie absolwent polonistyki, np. lwowskiej, jest absolwentem gruntowniej wykształconym, a tym samym lepiej przygotowanym do zdobycia pracy.

	Klasykna polonistyka w Polsce (specjalność nauczycielska)	Polonistyka ukraińska (na przykładzie polonistyki lwowskiej)
Historia literatury	Układ według epok. Dodatkowe zajęcia z literatury współczesnej, teorii literatury.	Układ według epok, ale powierzchownie. Problem z epokami wcześniejszymi na I roku studiów – wykład po ukraińsku. Nierealne wymaganie czytania lektur. Brak czasu na literaturę współczesną. Brak biblioteki literatury współczesnej. Tradycyjna forma wykładów i brak przełożenia na dydaktykę języka polskiego z wykorzystaniem tekstów literackich. Konwencjonalna interpretacja. Nie ma poszukiwania talentów literackich (brak możliwości rozwoju). Brak poszukiwań w kierunku badania polskiej literatury w aspekcie lokalnym. Poziom polskiej szkoły średniej.
Gramatyka języka polskiego	Historyczna.	Wykłady i ćwiczenia na poziomie polskiej szkoły średniej.
	Opisowa.	Wysoki poziom – specyfika polonistyki lwowskiej, dzięki osobowości i zaangażowaniu A. Krawczuk. Wartość naddana: przełożenie gramatyki opisowej na dydaktykę jppo dla Słowian (w tym badania nad błędami).
	Historia języka polskiego.	Brak.
Metodyka	Nauczania języka polskiego jako ojczystego.	Nauczania języka polskiego jako obcego – wykłady i ćwiczenia.
Dialektologia	Ogólna.	Brak.
Tłumaczenie	Brak.	Przedmiot: teoria i praktyka przekładu.
Teksty użytkowe	Brak.	Przydatne zajęcia zawodowe.

Patrząc na ten schemat, można pokusić się o stwierdzenie, że kopiowanie na polonistykach zagranicznych polonistyk krajowych jest drogą niewłaściwą³. Proponuję takie podejście:

³ „Ponieważ regułą są studia łączone, charakter nauczania polonistycznego musi ulec pewnej redukcji, dostosowując się do kierunku podstawowego (np. slawistyki, czy filologii rodzimych). Jedynie tam, gdzie funkcjonują pełne kierunki i osobne zespoły nauczające w katedrach bądź w centrach, programy studiów obejmują szerokie spectrum wiedzy językoznawczej i lite-

Pogodzenie się z możliwościami. Działania zastępcze.	Wykorzystanie szans.
Wiedza wybiórcza z historii literatury polskiej. Brak możliwości czytania dłuższych tekstów literackich w oryginale. – Skupienie się na symbolach literatury polskiej. obecnych we współczesnej kulturze polskiej. – Nauczanie (prezentacja) historii literatury w szerokim kontekście polskiej kultury. – Skupienie się na poezji – na jej interpretacji w kontekście kulturowym; proza może być zastąpiona filmem. – Unikanie sztamponowych modeli interpretacyjnych.	– Omawianie epok literackich w pogłębionym, kontekście lokalnej twórczości polskojęzycznej (też w skali całej Ukrainy). Wokół takich tematów powinna skupiać się tematyka prac studenckich (rocznych, licencjackich i magisterskich) oraz doktoratów. – Omawianie literatury polskiej w kontekście dydaktyki kulturowej w nauczaniu jpjo. – Praktyki studenckie „ślადami literatury polskiej” na Ukrainie.
Niższy poziom wiedzy z gramatyki historycznej języka polskiego (też brak systematycznego wykładu o historii języka polskiego). – Przejrzysty wykład na temat podstawowych zagadnień z historii języka – omawianie tych zjawisk, które mają wpływ na obecny kształt języka polskiego, np. oboczności.	– Nauczanie komparatystyczne, porównywanie wspólnej historii języków słowiańskich. – Zainteresowanie uczniów gwarami, dialektami, historią języka polskiego na Ukrainie. Badania dialektologiczne w terenie. Analiza błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego na Ukrainie pod względem interferencji gwar i dialektu południowo-kresowego.
Brak systematycznego kursu metodyki nauczania języka polskiego (przez 5 lat). – Nauczanie jpjo studentów według metodyki nauczania w szkołach: metoda komunikacyjna, kształcenie zintegrowane, skorelowane (metodyka kulturowa).	– Odwoływanie się do doświadczeń samych studentów w zdobywaniu umiejętności językowych. – Wspólne przygotowywanie materiałów dydaktycznych dla szkół, podręczników, pomocy naukowych i poradników dla nauczycieli. – Praktyki studentów (wolontariat) w szkołach uczących jpjo (lub drugiego) w ich miejscach zamieszkania lub okolicach Lwowa.
Niedoskonały poziom znajomości języka polskiego. – Certyfikacja znajomości jpjo. – Stałe doskonalenie umiejętności komunikacyjnych.	– Przygotowywanie adekwatnych do potrzeb uczących się pomocy naukowych opartych na unikaniu błędów w „miejscach trudnych”. – Tworzenie podręczników dla danego środowiska.
Braki w wiedzy ogólnej z kultury światowej (szczególnie Biblii, antyku). – Wprowadzanie motywów antycznych i biblijnych do wykładów o literaturze polskiej: kontekstów interpretacyjnych, odniesień	– Poznawanie kultury światowej poprzez pryzmat polskich tekstów kultury.

raturoznawczej. [...] Polonistyki w państwach wschodnich są raczej zachowawcze; w znacznym stopniu kształcą według tradycyjnego modelu filologicznego (językoznawczego i literaturoznawczego), rzadziej – kulturowego (czy antropologicznego). Dopiero w czasach ostatnich można dostrzec kierunek zmian ku szerszym kulturoznawczym czy «polonoznawczym» aspektom nauczania. Jednak zasadniczo obejmuje ona (zwłaszcza na studiach o profilu «pełnym» cztero- i pięcioletnim) przedmioty językoznawcze, jak i literackie z szerszym tłem historyczno-kulturowym. Ważne są przy tym proporcje materiału «czysto polskiego», odpowiadającego krajowym polonistom, a dopełnień lokalnych, związanych z rodzimą filologią danego kraju oraz sposobom prezentowania problematyki uniwersalnej” (*Raport Komisji Polonistyk Zagranicznych Komitetu Nauk o Literaturze PAN*, s. 3-5 (<https://mssp.pl/wp-content/uploads/2017/10/RAPORT-PODSTAWOWY.pdf> [dostęp: 10.01.2019]).

kulturowych.	
Brak umiejętności interpretacji tekstu (szczególnie współczesnego) – nawet po ukraińsku. – Interpretacje „komunikacyjne” („co autor chciał powiedzieć”, „kto mówi do kogo oczym”, jakich środków językowych używa do wyrażenia emocji, uczuć) już od roku I w ramach nauki praktycznej jppo.	– Możliwości glottodydaktycznej interpretacji tekstu literackiego.
Braki w wiedzy o historii Polski, geografii. – Zwracanie uwagi na konteksty interpretacyjne.	– Zwracanie uwagi na symbolikę historyczną i fakty geograficzne w utworach literackich.

*

Idea glottodydaktycznego nachylenia polonistyk ukraińskich wpisuje się w istniejącą od lat wizję rozwoju „polonistyk za wschodnią granicą Rzeczypospolitej”, które „znajdują się obecnie w zróżnicowanych warunkach”. Polonistyka na Wschodzie:

– rozwija się na Ukrainie, natomiast w stanie kryzysowym znajduje się w państwach bałtyckich i na Białorusi. Wiąże się to przede wszystkim ze stopniem zainteresowania studiami polonistycznymi (także jako uzupełnianymi), jak i chronicznym niedoinwestowaniem;

– polonistyki należy traktować szerzej niż tylko spełniające zadania edukacyjne. Ich funkcje badawcze, kulturowe i – *volens nolens* – polityczne są bowiem znaczące i w znacznym stopniu określają relacje między państwami. Funkcje te na ogół są spełniane, natomiast można zauważyć znaczne rozproszenie i izolacje działań.

Dlatego należy:

– szerzej rozwinąć system wspierania polonistyk zarówno przez dotacje, stypendia, jak i wspólne granty nakierowane na opracowywanie zasobów literatury i kultury polskiej w archiwach i bibliotekach tych krajów oraz rozwijanie badań pogranicznych i komparatystycznych;

– unowocześnić formy nauczania – obok sposobów tradycyjnych (filologicznych) – wprowadzić szerzej elementy polonoznawcze oraz translatorskie. Mocniej związać z filologiami rodzimymi w tych krajach;

– położyć mocny nacisk na rozwój kadry nauczającej przez system wymiany, długich stażów naukowych, wspólnych badań nad zaplanowanymi długofalowo problemami;

– utrzymać i rozwinąć współpracę międzyuczelnianą (w zakresie badań literaturoznawczych i językoznawczych);

– zadbać o organizowanie wspólnych konferencji naukowych.

– stworzyć wspólny periodyk dla polonistyk zagranicznych, nastawiony głównie na informacje o ich działalności. Także stronę internetową. Pozwoli to na uniknięcie rozproszenia i braku komunikacji między polonistkami za granicą.

BIBLIOGRAFIA

- DOWŻOK T., 2009, Katedra Polonistyki Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki w Kijowie, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 201-208.
- GULCZYN M., 2009, O nauczaniu języka polskiego w Chersoniu, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 255-258.
- KOZYCKYJ A., 2009, 190 lat historii katedr filologii polskiej na Uniwersytecie Lwowskim, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 209-222.
- KRAWCZUK A., PETRUCHINA L., 2009, Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 223-232.
- LESIUK M., BUSIŁO S., 2009, Polonistyka na Uniwersytecie Przykarpacim im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 233-238.
- LICZKIEWICZ W., 2007, Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Państwowym w Kamieńcu Podolskim, w: *Jewropejskyj wymir ukrajins'koji polonistyky*, red. R. Radyszewskyj, Kijów, s. 521-527.
- MOKLYCIA A., 2009, Polonistyka na Wołyńskim Uniwersytecie Narodowym im. Łesi Ukrainki, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 245-247.
- POPADYNEC A., HRABIŃSKA A., 2009, Polonistyka na Wydziale Filologicznym Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobyczu, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 239-241.
- Program rozwoju oświaty polskiej za granicą i oświaty polonijnej na lata 2009-2011. Materiał do dyskusji, 2009. www.polska-szkola.pl/file.php/1/moddata/.../plan_dzialan_projekt.pdf [dostęp: 09.09.2015].
- RADYSZEWSKYJ R., 2009, Krótkie podsumowanie ukraińskiej polonistyki literaturoznawczej, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 191-200.
- RADYSZEWSKYJ R., 2010, *Ukrajins'ka polonistyka: problemy, szkoły, sylwetki*, Kijów 2010.
- Raport komisji polonistyk zagranicznych komitetu nauk o literaturze PAN, http://www.interpolonistyka.pl/images/RAPORT_PODSTAWOWY.pdf [dostęp: 21.10.2015].
- SOWTYS N., 2009, Polonistyka w Równem, „Postscriptum Polonistyczne” 1(3), s. 249-251.

GLOTTODYDAKTYKA POLONISTYCZNA: INTEGRACJA POLONISTYKI ZAGRANICZNEJ Z PRAKTYKĄ SZKOLNĄ – PRZYKŁAD UKRAINY

Streszczenie

Autor porusza kilka aspektów ukraińskich polonistyk: problemy definicyjne – którą formę kształcenia języka polskiego można uznać za polonistykę, obecność ukraińskich polonistyk w polo-

nistycznym życiu naukowym w Polsce i w świecie, poziom kształcenia językowego, kształcenie praktyczne przyszłych nauczycieli, koordynację działań poszczególnych ośrodków polonistycznych. Została też zaprezentowana koncepcja integracji polonistyki ze szkolnictwem polskim na Ukrainie. Koordynacja ta powinna przebiegać w pionie (uniwersytety/polonistyki/lektoraty – centra metodyczne/metodycy – szkoły/nauczyciele/uczniowie) oraz poziomie (polonistyki/lektoraty w danym kraju). Tezą artykułu jest, że całość powinna być skorelowana z polskim i ukraińskim systemem szkolnictwa. W końcowej części autor przedstawia sugestie działań poprawiających funkcjonowania polonistyki.

Słowa kluczowe: polonistyki na Ukrainie; język polski jako obcy; język polski na Wschodzie; koordynacja kształcenia polonistycznego za granicą.

POLISH STUDIES IN THE UKRAINE:
INTEGRATION OF ACADEMIC PHILOLOGICAL EDUCATION,
LANGUAGE EDUCATION AND LOCAL EDUCATIONAL SYSTEM

S u m m a r y

The author discusses several aspects of Polish studies in Ukraine: problems of definition – which form of the education can be considered Polish studies, presence of Ukrainian Polish studies in the academic life in Poland and in the world, the quality of language education, practical training of the future teachers, coordination of the activities of various Polish centres. The article also presents the concept of the integration of Polish studies with Polish education in Ukraine. The thesis of the paper is that Polish language and cultural education should be correlated with the Polish and Ukrainian education systems and closely linked to the unified testing of student achievement. In the final part of the article the author discusses suggestions of actions to improve the functioning of Polish studies.

Key words: Key words: Polish studies in Ukraine; Polish language abroad; Polish language in the East of Europe; coordination of Polish language and cultural education abroad.